

Ніна Жигилій, Людмила Дерев'янка

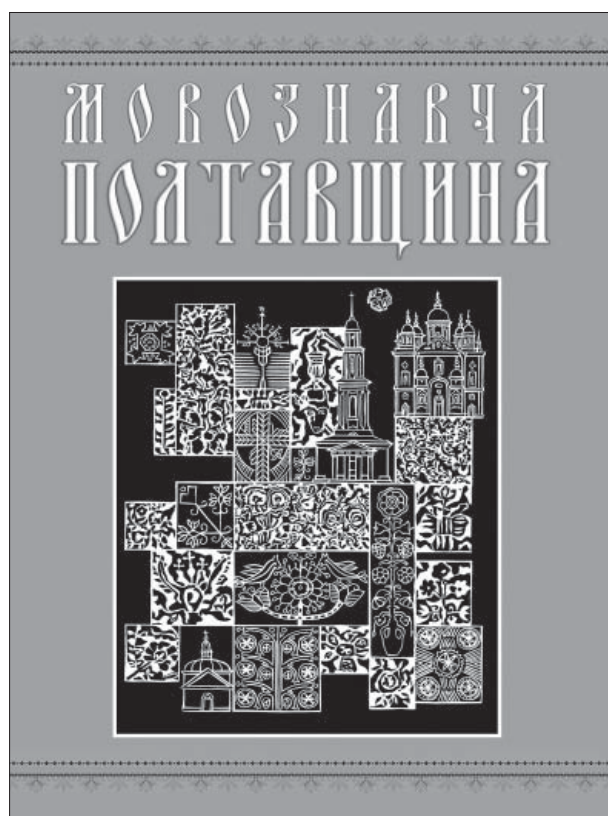
ВАГОМИЙ ВНЕСОК У ДУХОВНУ СКАРБНИЦЮ ПОЛТАВЩИНИ

Рецензія на книгу: Степаненко М. І. Мовознавча Полтавщина : довідник / М. І. Степаненко. – Полтава : ПП Шевченко Р. В., 2014. – 568 с.

Вихід у світ «Мовознавчої Полтавщини», без щонайменшого перебільшення, є важливою подією в культурному й науковому житті не лише Полтавщини, а й України. Підставою для такого твердження є обширна джерельна база довідника, а також глибока філологічна обізнаність автора, всебічність знань, вільне володіння фактичним матеріалом. Звідси органічна єдність змісту й форми, стрункість побудови, логічна послідовність, аргументованість і повнота викладу, комплексний характер та цілісність видання. Адже маємо не суху статистику, просту фіксацію відомостей чи безсторонне передавання інформації, а живе присутнє слово про немалі здобутки наших земляків насамперед у лінгвістичній сфері (та й не тільки!), у розвитку української мови та літератури, активним репрезентантом яких є Микола Степаненко (маємо на увазі численні мовознавчі й літературознавчі праці – монографії, підручники, статті тощо; членство у вчених радах із захисту кандидатських і докторських дисертацій, а також у правописній комісії; виступи по радіо; участь в університетських, республіканських, міжнародних конференціях, симпозіумах, семінарах; лекції для студентів, учителів, широкої громадськості тощо).

Цілком виправданими, на наш погляд, є структурні особливості книги, зокрема порядок розміщення розділів, умотивоване дозування дуже багатого фактичного матеріалу. Не випадково першим іде розділ «Персоналії», де стисло, але водночас повно представлено інформацію про науковців, учителів, знавців української мови, працею і здобутками яких прославлялася і прославляється нині благословенна Полтавщина – «край пісень і легенд, край письменників і поетів, край мислителів і учених,

чиї імена перлами сяють у скарбниці світової мудрості» (Т. Нікітін). Відповідно до жанру видання подано їхні короткі біографічні відомості, що містять основні етапи життя та трудової діяльності (місце народження, походження, роки й місце навчання, роботи, наукові інтереси та здобутки, державні відзнаки й нагороди).

Коли йдеться про видатних мовознавців, то їхні напрацювання репрезентовані докладніше. Крім того, Микола Іванович робить аналіз конкретного внеску вченого в розвиток лінгвістичної науки. Так, у статті про Михайла Ан-

дрійовича Жовтобрюха – мовознавця, доктора філологічних наук, професора, педагога, людину енциклопедичних знань, сказано: «Автор 317 праць. За редакцією Ж.[овтобрюха] вийшло 68 монографій, збірників, наукових праць, словників. Був членом редакційної колегії 53 видань. Персоналія (слово про видатного лінгвіста вчених-мовознавців, філософів, його вчителів та учнів, журналістів, земляків) представлена в 50 академічних виданнях, науково-методичних журналах, всесоюзних, республіканських, обласних, районних газетах, наукових і періодичних виданнях вищих навчальних закладів. Ж.[овтобрюх] проводив велику громадсько-наукову роботу <...>».

Науковий діапазон Ж.[овтобрюха] досить широкий: сучасна українська літературна мова, історія української мови, історія українського мовознавства, порівняльна граматики слов'янських мов» [с. 88–89].

Зі сторінок книги черпаємо цікаву інформацію про напрацювання багатьох учених, які поєднували або поєднують наукові дослідження з педагогічною, просвітницькою, громадською, культурно-освітньою роботою. З-поміж них Городенська Катерина Григорівна (український мовознавець, доктор філологічних наук, професор), Калашник Володимир Семенович (учений-мовознавець, доктор філологічних наук, професор, академік АН ВШ України, поет), Ларін Борис Олександрович (філолог, учений-мовознавець, перекладач, педагог, член-кореспондент АН УРСР, академік АН ЛитРСР), Півторак Григорій Петрович (учений-мовознавець, доктор філологічних наук, професор, дійсний член НАН України, перекладач) та ін.

Гідно представлені в рецензованій праці й полтавські вчителі-мовники (Т. І. Балагура, В. М. Гайдамака, С. М. Козаченко, Ю. М. Макашова, В. А. Мороз, Н. М. Пасішна й ін.), які виконують титанічну роботу, сіючи в душі юних представників нових поколінь зерна «розумного, доброго, вічного», займаються культурно-просвітницькою, науковою працею; передають свої знання, вміння, досвід.

Хоч науковий стиль і прикметний емоційною нейтральністю, все ж автор не приховує свого шанобливого ставлення до відомих та знаних земляків. Це відчуваємо в його розповіді (хай навіть енциклопедичній!) про них.

Багатоаспектне лінгвістичне життя Полтавщини послідовно й системно відображене в п'яти наступних розділах, із яких виокремимо розділ II – «Відомості про мовознавство та українську мову», оскільки в ньому подано не просто виклад теорій, гіпотез, концепцій сто-

совно часу виникнення й періодизації розвитку української мови, а здійснено їх глибокий аналіз, ґрунтовне дослідження. Актуальність саме такого підходу автора до надзвичайно значущих і цікавих питань розвитку української мови виправдана самою сутністю проблеми генези нашої мови, її функціонування в різні періоди. Ознайомлюючи читачів із мовознавчими поглядами вчених-філологів, письменників, діячів культури, автор висвітлює своє бачення досить складних лінгвістичних явищ. У розлогіму списку дослідників історії української мови знаходимо й ім'я самого автора, який плідно працює над цією проблемою. М. Степаненко аргументовано стверджує, що розвиток мови залежить від екстра- й інтралінгвістичних чинників і пропонує цілком умотивовану періодизацію розвитку української мови.

Акцентовано увагу на перших граматиках української мови, авторами яких стали вчені-полтавці (П. Залозний, Г. Шерстюк, Є. Тимченко). Зазначено, зокрема, що ці підручники «були визначним чинником у підготовці нормативного курсу з української граматики» [с. 300]. Ідеться також про праці М. Жовтобрюха, П. Дудика, Д. Ганича, К. Городенської та багатьох інших мовознавців.

У III розділі – «Видання» – здійснено огляд науково-методичних, науково-практичних, науково-публіцистичних та літературно-мистецьких періодичних видань України, які друкують статті, пов'язані з актуальними лінгвістичними проблемами, збірників наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, матеріалів наукових читань.

«Наукові, науково-педагогічні установи, організації, підрозділи» – назва IV розділу енциклопедичної праці. У ньому представлено відомості про Інститут мовознавства імені О. О. Потебні, Інститут української мови НАН України, відділ гуманітарних дисциплін Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. Цікавою і змістовною є інформація про факультет філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, а також про філологічні кафедри вишу (англійської філології, романогерманської філології, російської мови, української мови, філологічних дисциплін).

У розділі «Наукові школи» мовиться про проблематику досліджень аспірантів і здобувачів під керівництвом справжніх інтелектуалів-лінгвістів, дослідників широкого діапазону, мудрих і надійних наставників – докторів фі-

дологічних наук, професорів Н. Ф. Баландіної, З. О. Валюх, К. Г. Городенської, В. О. Горпинича, М. А. Жовтобрюха, В. К. Зернової, В. К. Калашника й самого М. І. Степаненка.

Завершує рецензоване видання розділ про освітню, культурно-просвітницьку діяльність учених-педагогів, учених-філологів у навчальних закладах Полтавщини. Солідаризуємося з думкою автора про те, що «комунікативний підхід до вивчення мови допоможе розв'язати важливі державні проблеми: установити Україні належний мовний контакт зі світом, органічно влитися їй у європейський простір, створити у країні культ державної мови, яка була в усі часи і є нині найважливішим чинником державотворення, найприкметнішою характеристикою нації» [с. 535].

Кожне слово в книзі звучить виважено, переконливо, красиво; всі статті укладено за уні-

фікованим зразком. Варто відзначити також вдале поліграфічне оформлення, оригінальність обкладинки, введення в текст численних світлин.

Поза всяким сумнівом, «Мовознавча Полтавщина» Миколи Степаненка – це унікальний довідник, який містить актуальну, важливу, цікаву й потрібну інформацію, ретельно дібрану, уважно систематизовану, дбайливо впорядковану високопрофесійним науковцем, досвідченим лінгвістом, людиною філософського розуму й витонченого естетичного смаку, глибоким знавцем і поціновувачем рідного слова. Переконані, що видання вже знайшло свого вдячного читача, а отже, користується заслуженою популярністю, оскільки воно має не лише науково-пізнавальне значення, але й виховує любов до рідної мови, до нашого народу, Батьківщини – незалежної України.